

AKADEMİK-US

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi

e-ISSN: 2602-3253

AKADEMİK-US, Haziran 2020, 4/1, 144-146

Yayın Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi: 10.04.2020

Kabul Tarihi: 05.05.2020

Balcı, İsrail. Hz. Peygamber ve Mucize, Ankara Okulu Yayınları. Ankara 2013, 333 sayfa.

Muhammet AYDIN¹

İslam Tarihi alanında özgün çalışmalarıyla tanınan İsrail Balcı'nın İslam Tarihi kadar Kelam disiplini bakımından da önemli bir eserinin tanıtımını yapmak istedik. Zira mucize konusu Kelam ilminin daha da özelinde nübüvvet kurumunun önemli bir parçasıdır. Peygamberlerin doğrulanması/sıdk-ı nübüvveti mucize doktrini üzerinden ele alınmaktadır. Ancak mucize şeklinde dile getirilen rivayetlerin doğru bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda peygamber tasavvuru açısından da önem arz etmektedir. Balcı eserini giriş ve altı bölümden oluşturmuştur. Şimdi bölümlerde yer alan konulardan öne çıkanları kısa bir biçimde tasvir edebiliriz.

Giriş kısmında yazar, İslam'ın erken döneminde Resul-i Ekrem'in mucizeleri veya mucizeyle olan ilişkisinin Müslümanların gündemini meşgul etmediğini belirterek başlar. Bu nokta önemlidir zira sahabe tabiûn döneminden sonra bu konu giderek Müslüman alimlerin ilgisini çekmiş ve mucizeyle iç içe bir peygamber portresine dönüştürülmüştür. (Balcı, 2013: 13) yazar nihai olarak hedefinin vahyin tanıttığı Hz. Peygamber'i ve onun risaletini anlama çabası olarak belirtirken, temel referansın vahyin verileri olduğunu özellikle ifade etmektedir. Dolayısıyla eserde çeşitli rivayetlere yer verilmekle birlikte bunlar Kur'an'a arz edilerek değerlendirilmiştir. Eserde birçok yerde şunun altı çizilmektedir: Hz. Peygamberin Kur'an'dan başka mucizesi bulunmamaktadır. Bunun yanında bazı olağanüstü tecrübeleri yaşadığı kabul edilebilir. Bedir savaşı öncesinde içindeki korkunun giderilmesi, isra olayı, Cebrail'i görmesi veya diğer peygamberler gibi vahiy alması bu kabil örneklerdendir. Ancak bunlar onun risaletinin ispata yönelik hadiseler değildir. (Balcı, 2013: 51)

Bölüm I: Beşer Peygamberden Beşerüstü Peygambere Hz. Muhammed: Bu bölümde yazar rivayet kültürünün sunduğu Hz. Muhammed ile Kur'an'ın tanıttığı Hz. Muhammed portresinin ne derece mutabık olduğunu tartışarak Hz. Peygamberi anlamak için dengeli/ölçülü bir tutum sergilemeye çalışmaktadır. Kur'an geçmiş peygamberlere verilen mucizelerin hem elçiliklerinin delili hem de muhataplarını korkutmaya yönelik bir uyarı amacı taşıdığını vurgular. Ancak mucizelerin inkârcıları ikna etmeye yetmediğini de vurgulayarak Hz. Muhammed'e herhangi bir mucize verilmediğini belirtir. İsra Suresinin 59. ayeti bundan söz eder. Balcı'ya göre, Kur'an Hz. Muhammed'in önceki peygamberlerden bir farkı olmadığını vurgulamakla birlikte, özellikle mucizeyle ilişkisi yönünden onu diğerlerinden ayırmıştır. O halde şu soruya cevap verilmelidir: Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden farkı yoksa mucize konusunda neden farklı bir durum söz konusu olmaktadır? Ardından yazar beşerüstü peygamber algısının

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD, (maydin@gumushane.edu.tr), ORCID: 0000-0002-0099-9024.

oluşmasında tasavvuf geleneğindeki Nur-ı Muhammedi/Hakikat-ı Ahmediyye teorisinin etkili olduğunu düşünmektedir. Zira bu yaratılış teorisine göre bütün ruhlar ve varlıkların kaynağı Hz. Muhammed'dir. Evrenin yaratılması Hz. Peygamberin yaratılmasına bağlanmış ve 'Sen olmasaydın bu kâinatı yaratmazdım' şeklinde doktrine edilmiştir. Bu teori, Hz. Peygamberi yücelterek onu Kur'an'dan koparıp ümmeti için örnekliğini bir bakıma imkânsızlaştırmaktadır. (Balcı, 2013: 77) Sonuç olarak yazar abartılı rivayetlerin arka planında kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürü karşısında Müslümanların kendilerini eksik hissetmelerini görmektedir. Hâlbuki Peygamberin risaleti veya sünneti doğru bir şekilde algılanacaksa öncelikli olarak vahyin verileri esas alınmalı ve Kur'an'a müracaat edilmelidir. Zira bir Müslüman için en bağlayıcı ve en sahih bilgi kaynağı vahyin kendisidir.

Bölüm II: Hz. Muhammed'den önceki peygamberler ve mucize: Yazar ilk örnek olarak Hz. Nuh'u ve toplumunu verir. Nuh kavminin kötü akıbetinden bahseden ayetlerin muhtevasına bakıldığında, onlar mucizeleri inkâr ettikleri için değil, inkârda ısrar edip peygamberlerine karşı düşmanca tutum takındıkları için helak edilmişlerdir. Dolayısıyla bu hadiseyi teklifi hissi mucize gibi türedi mucize kategorisi olarak nitelenmek anlamsızdır. Dikkat edilirse Mekke müşrikleri de Hz. Peygambere karşı aynı tavrı sergilemişlerdir. Ancak düşmanlıkta had safhaya varmaları ve inkârda ısrar etmelerine rağmen helak edilmemişlerdir. Yine yazar, Hz. Nuh'a meydan okuyup düşmanlıkta ileri giden kavmi helak edilirken Hz. Peygambere karşı aynı tavrı gösteren müşriklerin cezalandırılmadığını ifade etmektedir. (Balcı, 2013: 103) Peki, farklı toplumlara karşı Allah'ın farklı muamelede bulunması *sünnetullah* açısından nasıl izah edilecektir? Bu sorunun sükûtle geçiştirilmesi eksiklik olarak değerlendirilebilir. Öte yandan peygamberlere bazı ilahi yardımlardan da söz edilebilir. Diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber de vahiyle iç içe olması nedeniyle bir takım olağanüstülükler yaşamıştır. Ancak bu olağanüstülükler onun risaletinin ispatı veya delili niteliğinde değildir. Risaletini ispat anlamında ona sadece Kur'an mucizesi verilmiştir.² (Balcı, 2013: 129)

Bölüm III: Hz. Muhammed ve mucize: Bu kısımda yazar önemli tespitte bulunurken temel bir probleme işaret etmektedir. İslam kelamcıları ile filozofları tarafından tartışılan Hz. Peygamberin mucizeleri meselesi, genelde rivayetler çerçevesinde ele alındığı için, tartışmaların odağını vahyin verileri yerine rivayetlerdeki iddialar şekillendirmiştir. Üstelik tartışmalara konu olan rivayetlerdeki tasvirlerin, vahyin gerçekleriyle örtüşüp örtüşmemesi konusu pek sorgulanmamıştır. Aksine rivayetlerde dile getirilen ilgili ilgisiz birçok anlatı, mucize kategorisinde değerlendirilip Hz. Muhammed'in risaletinin delilleri olarak sunulmuştur. (Balcı, 2013: 133) Konuya kaynaklar perspektifinden bakıldığında ise şöyle bir manzara çıkmaktadır. Mucizelere ilişkin kaynaklarda zengin rivayet örgüsü bulunmaktadır. Ancak özellikle hicri üçüncü asırdan itibaren telif edilmeye başlanan eserlerin aksine ilk kaynaklarda mucizeden söz edilmez. Diğer yandan söz gelimi İbn Kesir 120 adet mucizeden söz ederken, Suyuti de bu rakam 320'yi bulmaktadır. Yine rivayetlerde yer alan bilgilerin delaleti ise daha da problemlidir. Örneğin iddialar arasında Hz. Peygamberin cinsel hayatından, vücudundan çıkan kan, irin, ter, tükürük, balgam ve dahi gaitasına kadar hemen her şeyin mübarek sayıldığından söz edilmiştir.

Bölüm IV: Hz. Peygamberden istenen mucizeler: Burada yazar mucize konusuna Kur'an'ın fazlaca yer vermesine ve mucizeye karşı tutumunun net olmasına karşılık, yanlış peygamber algısının oluşmasına engel olunamadığını belirtmektedir. Hakikaten ilgili ayetlerden birkaçına bakıldığında dahi vahyin tutumu kolaylıkla anlaşılabilir.³ Peygamberden talep edilen mucizeleri maddeler halinde şöyle

² Bkz. Ankebut, 29/50-51.

³ Söz gelimi şu ayetlere bakılabilir: En'âm, 6/109-111; Fâtır, 35/23-26; İbrahim, 14/10; Hûd, 11/12; Ra'd, 13/31.

verebiliriz: a. Melek peygamber veya meleğin Hz. Muhammed'e şahitlik etmesi isteği b. Bahane bulmaya yönelik mucize talepleri c. Meydan okuma veya küçümsemeye yönelik mucize talepleri d. Ehli kitabın mucize talepleri. (Balcı, 2013: 176-194)

Bölüm V: Peygamberliğinden önce Hz. Muhammed'e isnad edilen mucizeler: Risalet öncesindeki iddiaları maddeleştirerek yazar şunları zikreder: 1. Doğumuna ilişkin olağanüstülükler 2. Sütanneye verilmesi ve yaşanan olağanüstülükler 3. Şam yolculuğu ve yaşanan olağanüstülükler 4. Sırtında peygamberlik mührü bulunduğu iddiaları 5. Şakk-ı sadır hadisesi. Balcı sözü edilen iddiaları hem İslam tarihi verileri bakımından hem de Kur'an'ın verileri bakımından bir değerlendirmeye tabi tutar. Şunu özellikle not etmektedir: "Unutmamak gerekir ki, Kur'an o'nun risalet öncesi hayatıyla ilgili Duha Suresinde adeta yok denecek kadar sınırlı bir bilgi verir ve bu haberler arasında ileride peygamber olacağına dair hiçbir işaretten de söz edilmez."

Bölüm VI: Peygamberliğinden sonra Hz. Muhammed'e isnad edilen mucizeler: Yazar bu kısımda ise risalet sonrası iddiaları ele almaktadır. Bunlar 1. Ay yarılması hadisesi 2. İsrâ ve Miraç hadiseleri 3. Duhân ve Batşetü'l Kübra 4. Boykot sayfasının mucizevi yok oluşu ve 5. Diğer mucizeler. (Yiyecekleri bereketlendirmesi, Parmaklarından su akması, Hurma kütüğünün inlemesi, Ağaç dalını kılıç yapma ve ağaçları yerlerinden oynatma mucizeleri) (Balcı, 2013: 292-310)

Sonuç olarak mucize konusuna tahsis edilse de bu kitap, yoğun bir çalışmanın ve tefekkürün ürünüdür. Mucize konusu bizi doğrudan peygamberlik ve peygamberlik algısına/tasavvuruna götürür. Kur'an kimi yerlerde vahiy/elçi göndermemiz yetmedi mi diye sormaktadır. Anlaşılan odur ki aradan geçen bunca zamana rağmen sağlıklı/sahih bir peygamberlik algısı oluşturulamamıştır. Bundan ötürü bu kitabı salt İslam tarihi kitabı şeklinde değerlendirmemek gerekir. Diğer yandan ele aldığı sayısız rivayetleri hem Kur'an açısından, hem tarihe uygunluk açısından hem de sahih aklın verileri açısından değerlendirmesi okuyucuya konuyu daha analitik yorumlama imkânı sunmaktadır. Bütün bu boyutları itibarıyla bu eserin kültür, düşünce ve akademi hayatımıza değer katan bir eser olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.